

Gábor Pusztai

De Hongaarse connectie

Interview met Jan Bank

Professor Bank, u was hoogleraar geschiedenis aan de Universiteit Leiden en u was ook actief in de politiek. Kunt u eerst hierover en eventueel over uw familieachtergrond vertellen?

Mijn voorouders waren aan vaderszijde burger of boer en woonden respectievelijk in Amsterdam of in een polder ten zuiden van deze stad. De familienaam Bank is met deze polder verbonden: de *Bankenpolder*. In een voorstad van Amsterdam, Amstelveen, herinnert een woonwijk met de naam *Bankras* aan dit verleden. Grootvader Bank trok – als tweede zoon van een boerenfamilie – naar de stad Amsterdam en trouwde er mijn grootmoeder, eveneens afkomstig van een boerderij.

Aan moederszijde komen mijn voorouders uit Duitsland en uit het midden van Nederland. De Duitse tak behoort tot de zogeheten *Hollandgänger*; boerenzonen uit het Duitse land aan de grens met Nederland, Westfalen. Als ze niet de oudsten waren in een boerengezin en de boerderij mochten erven, zochten zij in westelijke richting naar nieuwe economische activiteiten. Zij verhandelden vlas en andere landbouwproducten in het nabijgelegen Holland of zochten een betere toekomst in dit land.

Zulke Duitse emigranten namen in de 19^e eeuw niet alleen landbouwproducten mee naar Nederland, maar stichtten er ook diverse winkelbedrijven. Een deel van de grote warenhuizen, die rondom 1900 in de Hollandse steden verrezen zoals C & A (Brenninkmeyer) of Vroom & Dreesman, zijn het initiatief geweest van immigranten uit Westfalen. Zij brachten ook de

katholieke godsdienst mee in een land, waar de protestanten (calvinisten) de meerderheid vormden.

De Nederlandse tak van de familie van mijn moeder bestond – voor zover wij kunnen nagaan – uit handelsvertegenwoordigers en middenstanders. Mijn grootvader was afkomstig uit een Duitse familie, maar ik heb hem nooit gekend want hij is betrekkelijk jong gestorven. Hij trouwde met mijn grootmoeder, afkomstig uit een middenstandsgezin in Gorinchem, een oude havenstad aan de Merwede (andere naam voor de Rijn) in midden Nederland.

Uw familie heeft geen Hongaarse roots, toch had uw familie generaties lang iets met Hongarije en Hongaren. Kunt u er meer over vertellen?

Mijn familie heeft dus geen Hongaarse wortels. Mijn grootouders namen na de Eerste Wereldoorlog een Hongaars meisje op, omdat zij daartoe werden aangespoord door parochiepriesters van de Katholieke Kerk in Nederland. Na de kinderactie vanwege de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken is in Nederland ook de Katholieke Kerk in actie gekomen. Ook katholieke gezinnen zijn Hongaarse kinderen gaan ontvangen.

Ik kan over hun beweegredenen slechts speculeren. Het kan zijn, dat mijn grootouders hebben ervaren, dat Nederland – neutraal in de Eerste Wereldoorlog – weliswaar ook economische schade van deze oorlog heeft ondervonden, maar sneller zich heeft kunnen herstellen dan bijvoorbeeld Hongarije. In 1919 was na een mislukte poging tot revolutie van de kant van de sociaaldemocraten en communisten de politieke toestand spoedig gestabiliseerd. Toen de Hongaarse kinderen in de jaren '20 naar Nederland kwamen, was ook de economie in dit land alweer opgeleefd.

Hoe heeft uw familie de Hongaarse kinderen in huis ervaren?

De opvang van Hongaarse kinderen in onze familie – een dochter in 1920, een zoon uit een volgende generatie in 1946, is – voor zover ik kan vermoeden – goed verlopen. Nederland kon zich zoals eerder vermeld betrekkelijk snel herstellen van de economische schaarste in de Eerste Wereldoorlog. Na de Tweede Wereldoorlog – de bezetting door Nazi-Duitsland – heeft het herstel langer geduurd vanwege de grote verwoestingen in het laatste oorlogsjaar (1944–1945). De nieuwe welvaart is eigenlijk pas in de

jaren vijftig zichtbaar geworden. Maar zowel in politiek opzicht als in de wederopbouw van de economie was Nederland op termijn succesvol.

Bij mijn weten hebben beide Hongaarse kinderen een half jaar bij mijn grootouders, respectievelijk mijn ouders gewoond. Volgens de familie verhalen zijn zij in die periode aangesterkt. Ik herinner mij vagelijk, dat Ferenc, de Hongaarse jongen in mijn ouderlijk huis, ook een Nederlandse school heeft bezocht in onze toenmalige woonplaats, Haarlem. Ferenc was, toen hij bij ons kwam, omstreeks tien jaar oud.

De Hongaarse opstand van 1956 heeft ook in Nederland voor opschudding gezorgd. U was toen middelbare scholier. Kunt u zich nog herinneren hoe de Nederlandse bevolking reageerde op de Russische inval in Hongarije?

De Hongaarse Opstand in november 1956 heeft een grote indruk gemaakt op de publieke opinie in Nederland. De dappere Hongaren, die tegen de stalinistische dictatuur revolteerden, werden in krant en radio dagelijks gevolgd. De politieke opwinding van de eerste dagen werd gedeeld evenals de teleurstelling en woede over de Russische interventie in de dagen daarna. In Amsterdam werd in november 1956 een grote demonstratie georganiseerd op de Dam ter ondersteuning van het moedige Hongarije. Het hoofdkwartier van de Communistische Partij Nederland (CPN) in Amsterdam werd in die dagen bestormd door demonstranten.

In dat politieke klimaat was een bericht van Ferenc, dat hij met zijn broer gevlucht was uit Hongarije en in een vluchtelingenkamp in Oostenrijk was beland, met vreugde ontvangen. Ferenc was opnieuw welkom bij mijn ouders. Hij is goed aangekomen en zijn broer heeft ook een goede opvang gekend in een andere familie in Nederland. Ferenc kon zich het Nederlands spoedig eigen maken – hij had tenslotte een decennium eerder het leren spreken – en had niet veel tijd nodig om te wennen aan een groeiende welvaartsstaat, die hij in de ontberingen van het naoorlogse Hongarije niet had kunnen ervaren.

Heeft uw familie ook later contact gehouden met de Hongaarse kinderen die ze in huis hebben opgenomen?

Ferenc heeft in de loop van 1957 een eigen weg gekozen in zijn leven. Hij kon op eigen benen staan en heeft dan ook de individuele vrijheid omarmd. Uiteindelijk heeft hij een opleiding tot cameraman kunnen voltooien. Later is hij tekenaar-constructeur geworden. In mei 1967 is hem bij de wet de

Nederlandse nationaliteit toegekend, samen met zijn echtgenote, die eveneens afkomstig was uit Hongarije. Wij zijn hem uit het oog verloren.

Het is niet onverwacht, dat onze wegen zijn gescheiden. De kennismaking tussen de familie in Hongarije en mijn familie was een toeval. Wat hen met elkaar verbond in de jaren '20 van de 20^e eeuw was het geloof en het streven om kinderen in de ontberingen van de periode na de Eerste Wereldoorlog – en na de Tweede Wereldoorlog – een tijdelijke periode aan te bieden van aansterken, van op krachten te komen. Dat voornemen bond ons aan elkaar, maar het behoefde niet duurzaam te zijn. Onze karakters en ambities waren toch te verschillend. Uiteindelijk is ieder in dit verhaal een eigen weg gegaan.